
ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 368.914

О. В. Товстиженко, к.е.н., доцент**СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ ПЕНСІЙНОЇ РЕФОРМИ**

Анотація. У статті розглядаються питання реформування пенсійної системи, проаналізований стан вітчизняної пенсійної системи та складові пенсійного забезпечення. У зв'язку зі старінням населення та недостатністю коштів солідарна система в змозі забезпечити пенсіонерів тільки мінімальною гарантованою пенсією, яка надається державою, тому в статті надаються пропозиції щодо можливостей підвищення ефективності функціонування пенсійного забезпечення в Україні.

Ключові слова: пенсійне забезпечення, пенсійні фонди, державне пенсійне страхування; накопичувальні фонди, недержавне пенсійне забезпечення.

О. В. Товстыженко, к.э.н., доцент**СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ ПЕНСИОННОЙ РЕФОРМЫ**

Аннотация. В статье рассматриваются вопросы реформирования пенсионной системы, проанализировано состояние отечественной пенсионной системы и компоненты пенсионного обеспечения. В связи со старением населения и недостаточностью средств солидарная система в состоянии обеспечить пенсионеров только минимальной гарантированной пенсией, которая предоставляется государством, поэтому в статье приводятся предложения относительно возможностей повышения эффективности функционирования пенсионного обеспечения в Украине.

Ключевые слова: пенсионное обеспечение, пенсионные фонды, государственное пенсионное страхование; накопительные фонды, негосударственное пенсионное обеспечение.

O. V. Tovstyzhenko,
candidate of economic sciences, associate professor**SOCIO-ECONOMIC PROBLEMS OF THE RETIREMENT PROVISION REFORM**

Abstract. The article deals with the pension system reform, the state of the national pension system and retirement provision components. Due to the aging population and for lack of funds solidary system is able to supply a guaranteed minimum pension payments provided by the government, so in the article it is suggested the opportunities to enhance the functioning of retirement provision in Ukraine.

Keywords: pensions, pension funds, state pension insurance, savings funds, private retirement provision.

Актуальність теми дослідження. Пенсійна система охоплює всі верстви населення та впливає на макроекономічні показники країни. Від її стану залежить добробут кожної людини. Актуальним питанням є необхідність адекватно проаналізувати сучасний стан пенсійної системи. Солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування не справляється зі своїми функціями повною мірою та потребує реформування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання реформування вітчизняної пенсійної системи та шляхи досягнення її збалансованості розглядаються в працях зарубіжних і вітчизняних економістів. Значний внесок у формування національної концепції пенсійного забезпечення та його складові (накопичувальної системи та недержавного пенсійного забезпечення) зробили В. Базилевич, Н. Бородіна, Ю. Вітка, В. Грушко, М. Жилкіна, О. Зарудний, Д. Леонов, Е. Лібанова, С. Науменко, Д. Полозенко, С. Сивак, Б. Сташків, Н. Тихоненко та ін.

Постановка завдання. Метою дослідження є обґрунтування можливостей підвищення ефективності функціонування пенсійного забезпечення в Україні.

Виклад основного матеріалу. Система пенсійного забезпечення в Україні складається з таких рівнів:

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

- солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування;
- накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування;
- система недержавного пенсійного забезпечення.

Перші два рівні належать до загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Другий та третій рівні становлять систему накопичувального пенсійного забезпечення. Громадяни України можуть бути учасниками одночасно різних рівнів пенсійної системи.

Солідарна пенсійна система передбачає забезпечення мінімальної та гарантованої пенсії, яка надається державою. Її метою є гарантування кожному громадянину отримувати мінімальний дохід після виходу на пенсію.

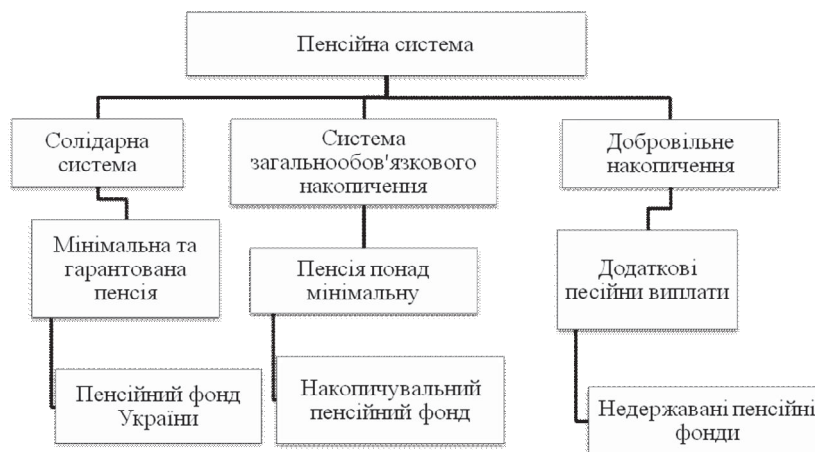

Рис. 1. Складові багаторівневої пенсійної системи України

Така система належить до соціального захисту. Кошти для фінансування пенсійних виплат мобілізуються в Пенсійному фонді України шляхом обов'язкових відрахувань від заробітної плати громадян. Пенсія нараховується тільки за ті роки, коли працівник фактично сплачував пенсійні внески.

У випадках, коли пенсійні виплати не досягають прожиткового мінімуму, передбачаються адресні виплати малозабезпеченим громадянам за рахунок коштів Державного бюджету.

Проте солідарна система забезпечує лише мінімальні виплати пенсіонерам. Як правило, вони досягають не більше 30-35 % від середнього доходу працівника, що він одержував до виходу на пенсію.

У солідарній системі за рахунок коштів ПФУ призначають такі пенсії:

- пенсія за віком;
- пенсія з інвалідності внаслідок загального захворювання;
- пенсія у зв'язку із втратою годувальника.

Особи мають право на призначення пенсії за віком із досягненням установленого віку 60 років жінки і 62 роки чоловіки та за наявності страхового стажу 30 років жінки і 35 років чоловіки.

Для державних службовців пенсія виплачувалась в розмірі 90 % від заробітної плати, з прийняттям нового закону «Про пенсійне забезпечення» у розмірі 80 % заробітної плати.

До 1 січня 2015 року право дострокового виходу на пенсію за віком мають жінки, яким виповнилося 55 років, за наявності страхового стажу не менше 30 років та за умови звільнення з роботи. У цьому випадку розмір їх пенсії зменшується на 0,5 % за кожний місяць дострокового виходу на пенсію.

Зменшення розміру пенсії за віком застосовується протягом усього періоду отримання пенсії незалежно від її виду. У разі, коли жінка працевлаштувалася, виплата дострокової пенсії на час роботи припиняється. У цьому випадку відсоток, на який зменшено розмір пенсії, переглядається з урахуванням кількості повних місяців страхового стажу, набутого за період роботи після дострокового виходу на пенсію.

Досвід функціонування пенсійних систем у світі свідчить, що будь-яка солідарна пенсійна система дуже залежить від демографічних ризиків.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

У більшості розвинених країн світу відбувається зниження народжуваності і збільшення тривалості життя. В Україні ж, до останнього часу, одночасно відбувалось зниження рівня народжуваності і підвищення рівня смертності. Так, тривалість життя в Україні в середньому становила 67,9 років, в тому числі у чоловіків – 62,4 років, жінок – 73,6 років. Порівнюючи показник тривалості життя населення України з розвиненими країнами світу, можна стверджувати, що більшість з них перевищила 75-річний рубіж.

Таблиця 1

Тривалість життя в деяких країнах світу (2010 р.)

Країна	Середньоочікувана тривалість життя серед чоловіків, років	Середньоочікувана тривалість життя серед жінок, років
Україна	62,40	73,60
Австралія	79,74	83,89
Австрія	78,98	83,08
Бельгія	78,99	83,77
Великобританія	78,65	82,49
Німеччина	78,40	82,73
Данія	77,77	81,49
Іспанія	79,29	83,54
Італія	79,15	83,54
Канада	79,47	84,05
Нідерланди	78,48	82,86
Нова Зеландія	78,81	82,83
Норвегія	79,41	83,73
Польща	76,04	80,60
Португалія	77,97	81,97
США	79,20	82,94
Угорщина	74,96	79,52
Фінляндія	78,36	83,13
Франція	79,77	84,94
Чехія	76,39	80,48
Швейцарія	80,26	84,66
Швеція	80,10	84,04
Японія	80,86	85,96

* Джерело: [6]

Зараз наша країна має один із найвищих рівнів старіння у Європі, а показники народжуваності є одними з найнижчих.

Зі старінням населення і зростаючою фінансовою нестійкістю солідарних пенсійних систем у багатьох країнах, починаючи з 80-х років минулого століття, стали змінювати деякі параметри пенсійних програм, запроваджуючи схеми обов'язкових базових виплат, підвищуючи законодавчо встановлений вік виходу на пенсію, скорочуючи стимули і вигоди більш раннього виходу на пенсію, доповнюючи їх системами обов'язкових та добровільних пенсійних накопичень.

З метою збільшення пенсійних виплат використовується накопичувальна система обов'язкового державного пенсійного страхування. Система обов'язкового накопичення передбачає перерахування частини заробітної плати громадян в обов'язковому порядку до пенсійного фонду для одержання пенсії, обсяг якої перевищує мінімальний.

Закон України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» від 08.07.2011 р. передбачає, що учасниками накопичувальної системи ЗОДСС є особи, яким виповнилося не більше, ніж 35 років.

Страхові внески до накопичувального фонду є складовою частиною єдиного внеску на ЗОДСС і сплачуються до даного фонду в таких розмірах:

у рік запровадження – 2 відсотки від нарахування єдиного внеску на ЗОДСС, кожного наступного року – у розмірі, збільшеному на 1 %, до досягнення 7 % і подальшої сплати у зазначеному розмірі.

Після досягнення пенсійного віку вкладники мають право на одержання суми внесків. Нараховані кошти є власністю громадянина і можуть передаватися у спадщину.

Для формування обов'язкової накопичувальної системи пенсійного забезпечення створюється Накопичувальний пенсійний фонд. Це – цільовий позабюджетний фонд, що акумулює страхові внески застрахованих осіб, які обліковуються на накопичувальних пенсійних рахунках, з метою інвестування та одержання доходів на користь застрахованих осіб. Адміністративне управ-

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

ління Накопичувальним пенсійним фондом здійснює виконавча дирекція Пенсійного фонду України.

Право на участь у другому рівні пенсійного забезпечення має пенсійний фонд, який отримав ліцензію на надання послуг у накопичувальній системі, видану Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг.

Джерелами формування коштів накопичувального фонду є:

- страхові внески застрахованих осіб;
- інвестиційні доходи;
- суми від фінансових санкцій.

Сукупний інвестиційний дохід накопичувального фонду утворюється внаслідок використання таких джерел:

- прибутку від інвестування пенсійних активів у цінні папери;
- відсотків на пенсійні активи, що розміщені на банківських депозитах;
- доходів від інших видів інвестування.

За рахунок коштів накопичувального фонду забезпечуються такі виплати:

- довічна пенсія з установленим періодом, що підлягає виплаті протягом життя пенсіонера, але не менше 10 років з дня її призначення;
- довічна обумовлена пенсія, що виплачується протягом життя пенсіонера;
- довічна пенсія подружжя, яку виплачують протягом життя пенсіонера, а після його смерті – дружині;
- одноразова виплата, що надається у разі виїзду застрахованої особи за кордон, або смерті до досягнення пенсійного віку та ін.

Третій рівень пенсійної системи, що формується в Україні, – це добровільне накопичення пенсійних коштів, яке здійснюватиметься недержавними юридичними особами.

Добровільне накопичення передбачає виключно добровільні внески громадян на індивідуальні пенсійні рахунки, що відкриваються у недержавних пенсійних компаніях. Такі внески вкладатимуться в цінні папери та інші фінансові активи (акції, державні облигації, ощадні (депозитні) сертифікати комерційних банків та ін.). Після виходу на пенсію громадянин зможе одержати додаткові виплати з недержавних пенсійних фондів. Джерелами їх будуть внески громадян, а також ті доходи, які фонди одержують у процесі інвестиційної діяльності.

На кінець 2010 року недержавні пенсійні фонди уклали контракти з 569 230 особами, протягом року ця кількість зросла на 72,1 тис. осіб (14,5 %). Серед учасників недержавних пенсійних фондів більшість становили особи віком від 40 до 55 років, а саме 41,08 %. За період існування пенсійних фондів загальна сума інвестиційного доходу становила 433 млн. грн., або 46,8 % суми залучених внесків, збільшились протягом 2010 р. На 196,3 млн. грн. або на 82,9 %. Проте сьогодні розмір залучених пенсійних внесків є незначним [7].

У багатьох країнах світу недержавне пенсійне забезпечення дає внесок у склад пенсії, яку отримує працівник при досягненні пенсійного віку, близько 30 %, отже, ця складова пенсійної системи відіграє значну роль у соціальному захисті осіб похилого віку [4].

Висновок. Аналіз фінансових аспектів діяльності пенсійної системи в Україні показує, що на сьогодні вона представлена одним повноцінним рівнем – солідарною системою пенсійного забезпечення, яка обслуговується Пенсійним фондом України. У зв'язку зі старінням населення зростає обсяг видатків пенсійного фонду. Для його підтримки зростають трансферти з державного бюджету. Це свідчить про можливість настання фінансових кризових явищ унаслідок нерегульованості пенсійного забезпечення та нагальності здійснення пенсійної реформи.

Наведені результати досліджень дають змогу стверджувати, що підвищення ефективності функціонування пенсійного забезпечення в Україні напряму залежить від зміцнення довіри населення до недержавних пенсійних фондів та необхідності подальшого здійснення пенсійної реформи з урахуванням світового досвіду.

Література

1. Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи : Закон України від 08.07.2011. № 3668-VI [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua
2. Про внесення змін до Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення»: Закон України від 22.12.2011 р. № 4225-VI [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua
3. Леонов Д. Особливості інвестиційної діяльності недержавних пенсійних фондів: світовий досвід / Д. Леонов // Ринок цінних паперів України. – 2006. – № 11. – С. 57-66.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

---

4. Лондар С. Л. Перспективи розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні / С. Л. Лондар, Л. П. Лондар // *Фінанси України*. – 2011. – № 9. – С. 45-58.
5. Лондар С. Л. Вплив фактора вікової структури населення на збалансованість пенсійної системи у довгостроковому періоді / С. Л. Лондар, В. Й. Башко // *Фінанси України*. – 2011. – № 10. – С. 44-58.
6. Приходченко О. Ю. Система методів та моделей аналізу пенсійного забезпечення / О. Ю. Приходченко // *Актуальні проблеми економіки*. – 2011. – № 6 (120). – С. 170-175.
7. Недержавні пенсійні фонди [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http:// www.pf.kinto.com](http://www.pf.kinto.com)
8. Ткаченко Н. В. Роль недержавних пенсійних фондів у розвитку фінансового ринку України / Н. В. Ткаченко, Н. А. Цікановська // *Фінанси України*. – 2010. – № 12. – С. 77-80.

Bibliography

1. Pro zakhody shchodo zakonodavchoho zabezpechennia reformuvannia pensiinoi systemy: Zakon Ukrainy vid 08.07.2011. № 3668-VI [Elektronnyi resurs] / Verkhovna Rada Ukrainy. – Rezhyim dostupu : www.zakon.rada.gov.ua
2. Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy «Pro nederzhavne pensiine zabezpechennia»: Zakon Ukrainy vid 22.12.2011 r. № 4225-VI [Elektronnyi resurs] / Verkhovna Rada Ukrainy. – Rezhyim dostupu : www.zakon.rada.gov.ua
3. Leonov D. Osoblyvosti investytsiinoi diialnosti nederzhavnykh pensiinykh fondiv: svitovyi dosvid / D. Leonov // *Rynok tsinnykh paperiv Ukrainy*. – 2006. – № 11. – С. 57-66.
4. Londar S. L. Perspektyvy rozvytku nederzhavnoho pensiinoho zabezpechennia v Ukraini / S. L. Londar, L. P. Londar // *Finansy Ukrainy*. – 2011. – № 9. – С. 45-58.
5. Londar S. L. Vplyv faktora vikovoi struktury naselennia na zbalansovanist pensiinoi systemy u dovhostrokovomu periodi / S. L. Londar, V. Y. Bashko // *Finansy Ukrainy*. – 2011. – № 10. – С. 44-58.
6. Prykhodchenko O. Yu. Systema metodiv ta modelei analizu pensiinoho zabezpechennia / O. Yu. Prykhodchenko // *Aktualni problemy ekonomiky*. – 2011. – № 6 (120). – С. 170-175.
7. Nederzhavni pensiini fondy [Elektronnyi resurs]. – Rezhyim dostupu : [http:// www.pf.kinto.com](http://www.pf.kinto.com)
8. Tkachenko N. V. Rol nederzhavnykh pensiinykh fondiv u rozvytku finansovoho rynku Ukrainy / N. V. Tkachenko, N. A. Tsikanovska // *Finansy Ukrainy*. – 2010. – № 12. – С. 77-80.

Надійшла 16.05.2012